

Når økonomisk rationalitet og naiv idealisme kan blive forandringens største fjende

Lokale svar på globale kriser – om byer og kommuners arbejde med grøn omstilling

Al perspektivrig samfundsomstilling stiller krav om lige dele sund fornuft og mod. Det gælder i særdeleshed den klima-, miljø- og biodiversitetsomstilling, der finder sted i Danmark lige nu. Det er interessant at konstatere, at der på den ene side er bidrag i dette temanummer, der synes at forholde sig ubegrundet skeptisk til de danske kommuners klimaindsats, samtidig med at der er bidrag, der på den anden side forholder sig ubegrundet begejstret til de lokale

deliberative processer, der kan lede til samfundsforandring. Hverken den stringente økonomiske rationalitet eller den troskyldige idealisme synes imidlertid helt at korrespondere med den virkelighed, der rapporteres i temanummerets øvrige bidrag. Samlet giver temanummeret et fremragende indblik i de mange forskellige positioner, der kan indtages i debatten om demokratisk samfundsomstilling på klima-, miljø- og biodiversitetsområdet.

Til grund for dette temanummer ligger to antagelser, der ikke er til debat. For det første, at demokratisk deltagelse og demokratisk dannelse er godt. Demokratiet er én af de grundværdier vi bygger alle dele af vores samfund op på – fra den enkelte familie over civilsamfundsinstitutionerne til det parlamentariske system. For det andet er det grundantagelsen, at vi befinder os i en klima-, miljø- og biodiversitetskrise. De forventede temperaturstigninger stiger år for år, og fristen for, hvornår vi rammer disse stigninger, bliver kortere og kortere. Vores grundvand forurenes, og vores kystvand er iltfattigt og uden liv. Samtidig taler forskere om, at vi står midt i den sjette massedød. Hver dag taber vi nye plante- og dyrearter.

Dette temanummers skarpe kant bliver for alvor mærkbar, når disse to grundantagelser støder frontalt sammen. Er det inden for demokratiets rammer overhovedet muligt at gennemføre de nødvendige ændringer i vores samfund, der inden for en kortere årrække fører til effektive løsninger på klima-, miljø- og biodiversitetskriserne? Står de demokratiske institutioner og processer i vejen for effektiv politikdannelse og -implementering, eller er demokratiet i alle dets bestanddele en vital forudsætning for at gennemføre dybtgående reformer i alle sektorer på en holdbar måde? Er demokratiet en katalysator for forandringer eller en hindring?

I dette temanummer rettes opmærksomheden mod det sted, hvor sammenstødet mellem demokrati og effektivitet er mest tydeligt, nemlig i de danske kommuner. Det er i de danske kommuner, at man hver dag arbejder politisk sammen med borgerne, civilsamfundet og erhvervslivet med henblik på at producere legitime løsninger på den virkelige verdens problemer. For de kom-

MARTIN MARCUSSEN

Professor,
Institut for Statskundskab,
Københavns Universitet,
mm@ifs.ku.dk

munale embedsmænd og -kvinder og de folkevalgte kommunalpolitikere sker der afregning ved kasse ét, hvis der ikke på én gang leveres demokratisk inddragelse og lydhørhed såvel som hurtige og effektive løsninger på følte problemer. Man kan ikke skjule sig bag et slør af ideologisk eller teoretisk retorik. Kommunerne skal hver dag producere politik, der både leverer på effektivitet og demokrati.

I denne opsummerende og diskuterende artikel har jeg valgt at slå ned to steder i temanummerets brede udvalg af bidrag. Det ene sted forholder man sig kritisk til kommunernes klimaindsats. Kritikken har intet med demokrati at gøre. Faktisk forholder artiklen sig ikke til dette spørgsmål. Den handler udelukkende om, hvorvidt det er rationelt og optimalt at lade kommunerne udfolde egne klimapolitiske bestræbelser. I samme moment synes artiklen at overse, at de klimapolitiske tiltag, der gennemføres af kommunerne, netop skal ses i en politisk kontekst, hvor blandt andet demokratisk innovation er central.

I den anden artikel går man i en hel anden grøft. Her rettes fokus udelukkende på demokratisk inddragelse og deliberation. Koblingen mellem den demokratiske proces og de politiske resultater, der gerne skulle bidrage til konkrete løsninger på konkrete problemer er derimod fraværende. Med interessen for demokratisk proces forsvinder hele opmærksomheden fra de akutte kriser, der afventer løsninger. Processen synes at overskygge den virkelige verdens alvorstunge tilstand. I entusiasmen for proces forsvinder også en kritisk stillingtagen til, hvilke betingelser der skal være til stede, for at vi kan tale om en god og konstruktiv proces, eller hvornår processen risikerer at blive dysfunktionel.

De to artikler beskriver således yderpunkterne i en central debat om demokrati og effektivitet på klima-, miljø- og biodiversitetsområdet. Til sidst opstilles tre scenarier for fremtiden, og det konkluderes, at Den Grønne Trepert ser ud til at have fundet en fin balance, der både tilgodeser effektivitet og demokrati.

Kommunernes klimapolitik fører innovation med sig

Vi er langt forbi det punkt, hvor det giver mening at diskutere, hvorvidt de danske byer og kommuner fører klimapolitik. Det gør de på mange forskellige måder

Først handler det om de danske byer og kommuners klimapolitik. Vi er langt forbi det punkt, hvor det giver mening at diskutere, hvorvidt de danske byer og kommuner fører klimapolitik. Det gør de på mange forskellige måder. Noget af denne klimapolitik føres på internationalt plan. De danske byer og kommuner engagerer sig i klimadiplomati i en lang række bynetværk, der udvikler viden og løsninger om klimarelaterede problemstillinger. Bynetværkene udvikler også normer og standarder for hinanden, men også for lande

og internationale organisationer. Og så deltager de internationale bynetværk i politikdannelsen i og omkring de mange mellemstatslige og supranationale organisationer på globalt og europæisk niveau. Når de danske byer og kommuner deltager i disse bynetværk, bidrager de til den internationale styring på området, og de henter værdifuld viden og samarbejdspartnere hjem til lokalsamfundet.

Noget af klimapolitikken føres også på nationalt niveau. Kommunerne udvikler hver for sig og i fællesskab standarder for et klimaberedskab, løsninger på klimarelaterede udfordringer, og i regi af Kommunernes Landsforening er de med til at forme en stærk part i landets samlede klimapolitiske indsats. De danske byer arbejder for nationale og internationale klimaløsninger via KL og er på den måde med til at udvikle indholdet i de mandater, danske politikere tager med sig til Bruxelles, når der skal laves fælles regelsæt på klimaområdet. Både KL og de danske kommuner har også egne organisationer i Bruxelles, der forsøger at indhente politisk relevant viden om den politik, der føres, og, når lejligheden byder sig, også at påvirke den fælleseuropæiske lovgivning på området.

Et mere relevant spørgsmål at stille sig er derfor, hvorvidt de danske kommuner bør udvikle deres egne klimapolitiske tiltag. Danmark er så vidt vides det eneste land i verden, hvor alle 98 kommuner har formuleret klimaplaner. Christensen, Hauge og Pedersen viser i dette temanummer, at der er endog meget stor forskel på ambitionsniveauet i disse klimaplaner. Det skyldes delvist, at vilkårene på lokalt niveau varierer stærkt fra kommune til kommune. Nogle kommuner gør en stor indsats for at arbejde med konsekvenserne af den globale opvarmning, eksempelvis ved at sikre kyststrækningerne. Andre kommuner satser mere på bekæmpelsen af de aktiviteter, der forværrer klimakrisen, herunder forskellige former for CO₂-udledning. Atter andre kommuner fokuserer mere på miljø, herunder drikkevandet og udledningerne fra bl.a. landbruget, eller biodiversitet, ved eksempelvis at etablere vild natur. Der er ikke én samlet instruks for, hvorledes kommunerne skal engagere sig politisk, økonomisk og socialt i klimaspørgsmålet, og det godt det samme. Danmark har en samlet klimapolitik for landet, og kommunerne har en klimapolitik, der er målrettet lokale omstændigheder.

Vismændene i Det Økonomiske Råd og i dette temanummer Gårn Hansen stiller sig tvivlende overfor, hvorvidt de danske kommuner bør udvikle en selvstændig klimapolitik. Klimapolitik føres meget bedre på nationalt plan, hævdes det, og der er angiveligt noget, der peger på, at hvis kommunerne begynder at engagere sig i denne form for politik, vil det højst sandsynlig blot gøre hverdagen dyrere for de borgere, der har bosat i den pågældende kommune. Hvis mange kommuner engagerer sig på forskellige måder i klimapolitik, vil det i sidste ende betyde, at Danmarks samlede klimapolitiske indsats bliver suboptimal, og i nogle henseender endda dysfunktionel. Der tales om, at der ved dygtigt gennemførte lokale klimapolitiske tiltag måske kan høstes en demonstrationsgevinst. Andre kommuner – og måske endda andre lande –

vil med stor nysgerrighed rette deres opmærksomhed mod denne succesfulde kommune i forsøget på at lære noget nyt. Alligevel er dette ikke et selvstændigt argument for at føre kommunal klimapolitik, synes Gårn Hansen at mene. Det skyldes, at der er langt mellem snapsene i den lokale klimapolitik. Der er med andre ord ikke rigtigt noget for andre at lære. Der kan endda opstå en form for negativ demonstrationseffekt, al den stund det danske eksempel kan tænkes at afskrække andre lande fra at udforme selvstændige klimapolitikker.

Gårn Hansens argument er velkomment i debatten. Den giver anledning til at tænke kritisk over, hvordan man laver effektiv klimapolitik på både lokalt, nationalt og internationalt niveau. Ambitionsniveauerne på de tre styringsniveauer er ikke altid ens. Nogle gange er det EU-regulering, der skubber på for en dansk indsats på området, andre gange er det en foregangskommune, der viser vejen frem. Tendensen synes nu at være, at ambitionsniveauet for klimainsatsen er generelt stigende.

Alligevel er der et par antagelser bag Gårn Hansens argument, der kan diskuteres mere åbent. For det første er det angiveligt antagelsen for vismændenes analyse, at den langt mest effektive klimapolitik må indebære, at alle udsættes for den samme afgift på udledning af CO₂. Det tror jeg, de fleste vil være enige i. Hvis alle udledere af CO₂ stod over for de samme vilkår, ville vi være nået langt. I virkelighedens verden er det imidlertid ikke en antagelse, vi kan bygge vores analyse på. CO₂-afgiften er jo netop ikke ensartet i Danmark. Nogle af de allerstørste CO₂-udledere – landbruget, cementproduktionen og også fiskeriet – har meget lempeligere vilkår. Vi har som udgangspunkt ikke et perfekt marked for CO₂-udledning. Det er et meget uperfekt marked, og det er dette forhold, der må være udgangspunktet for vores analyse af, hvorvidt det giver mening for kommunerne at engagere sig selvstændigt i klimapolitik.

En anden antagelse i vismændenes argumentation synes at være, at det vil gøre landets samlede klimapolitiske indsats betydelig mere effektiv, hvis alle kommuner iværksatte de samme instrumenter til reduktion af CO₂-udledningen og havde det samme ambitionsniveau. Argumentet er, at de mest klimaambitiøse kommuner er på vej til at høste nogle meget højthængende frugter. Det er simpelthen for dyrt at lade en klimaduks være endnu mere artig end tilfældet er i dag. Derimod kan det bedre betale sig at høste de lavthængende frugter i de mindre klimaambitiøse kommuner.

Det er klart, at hvis der decideret eksisterer free-ridere i det danske kommunallandskab, herunder kommuner, der nemt kunne gøre meget mere både i det præventive arbejde såvel som i det arbejde, der handler om at udbedre de skader, der allerede er sket, så kan det naturligvis betale sig at skubbe dem i gang med arbejdet. Her viser temanummeret imidlertid, at den slags kommuner nok ikke rigtig findes i Danmark. Det sociale pres i det kommunalpolitiske landskab for at gøre en indsats på klimaområdet er betydeligt. Hertil kommer, at prestigen ved at gøre det godt er mindst lige så betydelig.

Der kan således fremføres argumenter for, at vismændenes anden antagelse – free-riderproblematikken – ikke nødvendigvis er så solid, at den kan danne grundlag for en holdbar analyse. Som tidligere nævnt, og som nærmest alle andre bidrag til dette temanummer illustrerer med konkrete eksempler, griber de danske kommuner klimaudfordringen an på et væld af forskellige måder, netop fordi der er meget forskellige vilkår fra kommune til kommune. En one-size-fits-all-tankegang som den, der promoveres af vismændene synes heller ikke i kommunal sammenhæng at give den store mening.

Der synes allerede i dag være tegn i sol og måne på, at de kommunale klimaplaner fører en række innovationseffekter med sig

Én ting er, at nogle af de centrale antagelser i vismændenes argument synes at stå på svage ben, en anden ting er, at det kan være vanskeligt at værdisætte nogle af de afledte dynamiske effekter, der kommer af de kommunale klimainsatser. Der synes allerede i dag være tegn i sol og måne på, at de kommunale klimaplaner fører en række innovationseffekter med sig. Klimaplanerne leder således til *organisatorisk innovation*. Klimaplanerne bliver nemlig ikke udformet i et vakuum på rådhusene. De udvikles i fællesskab med lokalområdets interessenter herunder erhvervslivet og civilsamfundsorganisationerne. Det er i denne sammenhæng, man kan tale om, at kommunerne er i fuld gang med at opøve samtænkning og samproduktion. Der skal ikke meget fantasi til at forestille sig, at denne særlige måde at forberede og gennemføre politik på også kan overføres til andre områder.

Klimaplanerne kan også medføre, at der igangsættes forskellige former for *teknologisk innovation*. Der er brug for pragmatiske og effektive løsninger, der umiddelbart kan tages i anvendelse til at håndtere nogle af de udfordringer, man oplever lokalt. Her bidrager et bredt spektrum af idéentrepreneurer til at udvikle lige præcis det koncept, der bedst passer til den lokale virkelighed. Som vi senere skal se, er det også i relation til de lokale klimaplaner, at vi kan tale om en *demokratisk innovation*. Den type forandringer, som klimaudfordringen påkalder sig, appellerer naturligt til at inddrage befolkningen i forskellige former for dialogfora. Tanken er, at man ved inddragelse dels kan frigøre nogle af de sociale og kreative energier, der gemmer sig i civilsamfundet, dels kan forankre den gennemførte politik mere sikkert i befolkningen, som er af den opfattelse, at politikken er relevant og legitim.

Endnu en afledt effekt af at en kommune kan være omdrejningspunktet for forskellige former for innovative dynamikker kan være, at kommunen bliver en særdeles attraktiv destination for nytilflyttere eller for investeringer udefra. Det er bare mere interessant at bosætte sig et sted, hvor der er udvikling, end et sted, hvor der er afvikling.

Samlet set må man konstatere, at kommunernes klimapolitik eksisterer, og at den synes at være velberettiget ud fra ganske mange forskellige parametre. Den kan ikke dømmes ude med henvisning til en teoretisk optimalitet.

Klimahandling og demokratiet er ikke altid de bedste venner

Dernæst handler det om den komplekse relation mellem demokratiske institutioner og processer på den ene side og rettidige og effektive klimaindsatser på den anden. En del af litteraturen om demokratiske beslutningsprocesser synes at konkludere, at demokratiske deltagelses- og samværsformer har en positiv betydning for beslutningsprocesser. Demokratiet giver anledning til, at flere synspunkter bringes i spil, hvilket understøtter innovation i beslutningsprocessen. Demokratiet bringer nye idéer og løsninger på bordet, hvilket er med til at effektivisere vores samfund. Demokratiet har også andre effekter. Inddragelse i beslutningsprocesser kan betyde, at der skabes en stor forståelse for og støtte til de trufne beslutninger, hvilket gør, at disse beslutninger har en længere holdbarhed. Endelig kan det hævdes, at demokratiske beslutningsprocesser i sig selv er et gode. Når demokratisk dannelse trænes og opøves via inkluderende fællesskaber, skaber det sammenhængskraft i vores samfund. Samlet set kan denne litteratur konkludere, at demokratiske samværsformer er helt essentielle for styringen af klima-, miljø- og biodiversitetskriserne. Denne tilgang fremføres i flere af bidragene til dette temanummer. Et eksempel er Brandt og Tønder

Brandt og Tønder konstaterer eksempelvis, at fremkomsten og udbredelsen af klimaborgerting ikke kun er en dansk ting. Det er et fænomen i vækst, der kan ses i hele Europa. De mener, at udbredelsen af klimaborgerting kan ses som et forsøg på at sænke tempoet i den kolossalt omfattende samfundsomlægning, der finder sted på klima-, miljø- og biodiversitetsområdet.

Det er nok rigtigt. Men når politikere så direkte opfordrer til, at der etableres forskellige former for borgerting med meget luftige mandater, kan man ikke undgå at få den tanke, at de nok også kan være nedsat for at udsætte de helt nødvendige og meget konsekvenstunge beslutninger, der nødvendigvis må træffes. Politikere, der står over for særdeles kontroversielle og politiserede beslutninger, kan man ikke undsige fra at have et incitament til at etablere en form for syltekrukke. Så længe folket – urfolket – deliberer og udfolder sig med dybsindige indsigter, viden og strøtanker, kan politikerne jo ikke tillade sig at gribe ind med noget så jordnært som at træffe hastebeslutninger og vedtage politiske programmer, der vitterlig kommer til at koste os alle både på pengepungen, velfærden og ikke mindst politikertilliden.

Når politikere så direkte opfordrer til, at der etableres forskellige former for borgerting med meget luftige mandater, kan man

ikke undgå at få den tanke, at de nok også kan være nedsat for at udsætte de helt nødvendige og meget konsekvenstunge beslutninger, der nødvendigvis må træffes

Det er rigtigt, at politiske processer er komplekse, og at kvaliteten i det politiske indhold ofte kunne vinde ved en tur mere over skrivebordet. Men sagen er jo bare den, at det er lige så rigtigt, at når de folkevalgte politikere vægrer sig ved at træffe nødvendige og hastende beslutninger, er der tale om ansvarsforflygtigelse. Det kan ikke udelukkes, at den demokratiske, delibererende, ligeværdige og inddragende proces først og fremmest egner sig til den mængde af store og små beslutninger, der ikke træffes under et tidspres. Demokrati tager tid, og sandt demokrati tager meget tid. Hvis der derimod er meget kort tid til rådighed i en given beslutningsproces, er demokratisk inddragelse måske ikke optimal.

Brandt og Tønder er endvidere af den opfattelse, at når man samler borgere i længerevarende deliberative forløb, hvor de får muligheden for kollektiv refleksion, så aktiveres en politisk forestillingsevne, der rækker ud over status quo og åbner op mod andre fremtider. Der udløses således et konstruktivt potentiale, når tilfældigt sammensatte borgerting mødes. Det er en interessant iagttagelse, som giver anledning til mange spørgsmål. Et spørgsmål er meto-disk: Hvor tilfældigt kan det hævdes, at sammensætningen af disse borgerting er? Man skal vel som borger opfordres til at deltage og på dette grundlag træffe en beslutning om, at det er et projekt, man har lyst og tid til at bruge kræfter på. Det er altså dem, der har "lysten", og dem, der har "tiden", der deltager. Allerede dér har vi nogle selektionsmekanismer, der uafværgeligt må lede tan-ken hen på noget bias i populationen.

Hvilke betingelser skal være opfyldt, for at borgeting udløser et konstruktivt forandringspotentiale? Her kan man pege på, at der som minimum nok skal være tre ting til stede i lokalet: demokratiske ressourcer, tekniske ressourcer og politiske ressourcer

Et andet og mere kompliceret spørgsmål har med effekten af disse borgerting at gøre. Hvilke betingelser skal være opfyldt, for at borgeting udløser et konstruktivt forandringspotentiale? Her kan man pege på, at der som minimum nok skal være tre ting til stede i lokalet: demokratiske ressourcer, tekniske res-sourcer og politiske ressourcer. Lad os først tage de *demokratiske ressourcer*. Det er ikke givet, at deltagerne i en åben og inddragende proces involverer ak-tører, der er i besiddelse af argumentationsevner, lytteevner, refleksionsevner, læringsevner og indlevelsesevner. Ægte demokrati stiller kolossalt store krav til de medvirkende. Selv ganske få aktører, der ikke råder over demokratiske ressourcer, kan fungere som demokratiets vetopunkter. Alle, der har deltaget i en bestyrelse for en andelsforening, et forsamlingshus, eller en idrætsfor-

ening, ved, hvor meget negativ energi der spredes, hvis bare én af de tilstedeværende ikke mestrer evnen til at lytte, reflektere og argumentere.

Et effektivt deliberativt forum skal også have adgang til *tekniske ressourcer*. Ofte fordrer løsningsorienterede beslutningsprocesser, at deltagerne besidder en vis mængde teknisk og professionel viden om det problem, der skal håndteres. Inddragende demokratiske processer tilvejebringer ikke automatisk en masse relevant teknisk viden, der kan være med til at understøtte, at en optimal beslutning træffes. Tværtimod kan deliberative processer være med til at udjævne den ekspertviden, der måtte være til stede med henblik på at tilgode alle synspunkter. Når man inviterer folk ind i deliberative fora, der har stærke meninger og synsninger om alt ting mellem himmel og jord, men ikke ejer en grundlæggende viden om dét, der er på dagsordenen, er det ganske enkelt ikke befordrende for den deliberative beslutningsproces.

Endelig kan et deliberativt forum være karakteriseret af at mangle en passende mængde *politiske og administrative ressourcer*. Hele spørgsmålet om, hvordan en vedtaget beslutning organiseres, finansieres, implementeres, kontrolleres og evalueres, fordrer, at de deltagende har en indsigt i disse forhold og en klar vished om, at beslutninger ikke træffes i et tomrum, men derimod i en politisk og økonomisk virkelighed. Deltagerne i de deliberative fora kan ikke kun antages at komme op med hidtil ukendte, men geniale ideer og løsninger på komplekse problemer. Nogle gange – måske ofte – giver deliberative fora carte blanche til helt ansvarsfrit at foreslå helt ude i skoven ting, som ikke bare spilder tiden for det pågældende borgerting, men også trækker ressourcer ud af den samlede politiske proces. I stedet for at være et frisk pust af energi og fornyelse kan borgerting blive skøre og falde helt uden for rammen af det acceptable og mulige.

Samlet set kan manglen på helt centrale ressourcer i de deliberative fora betyde, at der træffes virkelig dårlige beslutninger. Hertil kommer, at en god beslutning, der er truffet i demokratiets ånd, ofte tager form af et kompromis. Et kompromis består i sagens natur af forskellige og ofte modsatrettede hensyn, hvilket igen vil betyde, at der i et løsningsorienteret perspektiv aldrig træffes helt optimale beslutninger.

Samlet set giver diskussionen om borgerting – deres etablering, deres funktionsmåde, deres løsnings- og forandringsgenererende potentiale – anledning til at diskutere, hvorvidt hele studiet af disse ting mest er et eksperimenterende og esoterisk studie i det deliberative demokrati, eller om det reelt er et studie i en god og effektiv løsningsmodel i forhold til nogle af de klima-, miljø- og biodiversitetsudfordringer, vi helt uafviseligt står over for, og som bedre nu end senere kalder på realpolitiske løsninger. Leger vi demokrati, eller leger vi realpolitik? Hvis vi leger demokrati, er det fint nok. Men at koble denne leg til den realpolitiske scene kan forekomme overgjort.

En anden litteratur, der også reflekterer over relationen mellem politisk styreform/demokrati på den ene side og konkrete politiske initiativer, beslutninger og effekter på den anden, skal vi finde i en hel anden boldgade. Denne litteratur indfanges med et begreb som "authoritarian environmentalism". Authoritarian environmentalism er en tilgang, hvor regeringer håndterer miljøproblemer gennem topstyrede, ikke-deltagende beslutningsprocesser. Det betyder, at staten – ofte en autoritær eller semiautoritær af slagsen – centraliserer magten til at træffe og implementere miljøpolitikker uden væsentlig offentlig inddragelse eller debat. Der er altså tale om top-down styring, hvor politiske tiltag besluttet og implementeres af en lille gruppe embedsmænd eller ledere uden offentlig deltagelse. Der er tale om begrænset borgerinddragelse, hvor NGO'er og civilsamfund har ringe eller ingen indflydelse på beslutningsprocesserne. Der er ofte tale om tvang og kontrol, der indebærer, at staten kan bruge tvangsforanstaltninger, såsom forbud, ekspropriation eller censur, for at sikre overholdelse, og endelig handler det om at værdisætte effektivitet over rettigheder. Det betyder, at fokus er på hurtige og effektive løsninger på miljøproblemer, ofte på bekostning af individuelle rettigheder og demokratiske processer.

Det er klart, at det mest prægnante eksempel på "authoritarian environmentalism" er Kina, der har gennemført ambitiøse grønne politikker – som massive investeringer i solenergi og elektriske køretøjer – men ofte uden hensyntagen til menneskerettigheder eller lokalbefolkningens behov. Vi ved for eksempel, at lokale myndigheder har forbudt kul til opvarmning uden at tilbyde alternativer, hvilket har efterladt folk uden varme om vinteren. Vi kan også huske, at projekter som det såkaldte grønne OL i Beijing blev gennemført med store sociale omkostninger for marginaliserede grupper.

Det der er pointen med at nævne "authoritarian environmentalism" i sammenhæng med klimaborgerting er naturligvis ikke at anbefale, at vi erstatter et ideelt og primært teoretisk begreb som deliberativt demokrati med mere autoritære styreformer. Pointen er snarere, at klimaforandringerne kræver hurtig handling, og at vi befinder os i en multidimensionel og hybrid krisetid, hvor hurtighed, ansvarlighed og mod synes at være de centrale kompetencer i politik – lokalt, nationalt såvel som internationalt. Denne hurtighed og ansvarlighed kan betyde, at der må eksproprieres jord, at der fastsættes høje afgifter på CO₂-udledninger, og at der i det hele taget må laves et opgør med tilpasning på frivillighedens præmisser. Det kan også betyde, at der tages et opgør med at invitere veto-aktører med ind i beslutningsmaskineriet, at der tages et opgør med en illusion om, at denne samfundstilpasning kan gennemføres, uden at nogen føler sig uretfærdigt behandlet, ekskluderet, misforstået eller andet. I det hele taget kræver samfundstilpasningen til klima-, miljø- og biodiversitetskrisen måske nok, at vi kaster et kritisk blik på nogle af de mekanismer, vi tidligere har fæstet vores lid til i politik, herunder frivillighed og den gode vilje.

Den Grønne Trepert er en konstruktion, der på mange måder løser cirkelns kvadratur. Den er først og fremmest udtryk for politisk handlekraft og ansvarlighed

Der kan fremføres flere argumenter, der nuancerer ovenstående. Ét argument er Hansen og Hemmingsen-Alberg i dette temanummer eksponent for. De fremhæver, at Den Grønne Trepert er en konstruktion, der på mange måder løser cirkelns kvadratur. Den er først og fremmest udtryk for politisk handlekraft og ansvarlighed. Den arbejder med meget store midler, der direkte kan indsættes for at realisere trepartens ambitiøse målsætninger. Den arbejder med korte tidsfrister. Der forventes handling inden for en kort årrække, så nutidens generationer faktisk kommer til at opleve den forandring, de er sat i udsigt. Der er etableret en organisation, der styrer processen på tværs af landet. Der er igangsat en inddragende proces, der giver naturens såvel som landbrugets aktører en stemme i forandringen. Der tages hensyn til helt særlige lokale forhold, der i dette lille land varierer betydeligt fra nord til syd, øst til vest, og endelig er der indlagt en ”hierarkiets skygge” – det vil sige, hvis de lokale treparter ikke er i stand til at finde løsningsmodeller, så kommer der nogen og gør det for dem. Det vil også sige, at hvis de involverede aktører – læs landmændene – ikke selv byder konstruktivt ind i forandringsprocessen, så kommer der en mærkbar klimaafgift og andre strafforanstaltninger. Jeg vil medgive, at man med denne model både har udvist politisk handlekraft, mod og ansvarlighed, og i samme moment synes at have læst op på litteraturen om demokratisk inddragelse og politisk forandring. Det tyder godt for fremtiden.

En anden vigtig nuance til debatten fremføres af Bickersteth i dette temanummer. Han påpeger det åbenlyst rigtige i, at vi – det vil sige dem, der for en stund har vidensmagten, den politiske magt og den økonomiske magt – har en forpligtelse til at tænke ungt. Det indebærer blandt andet, at vi tager de unge alvorligt. Det er trods alt dem, der skal leve med den verden, vi efterlader. Det indebærer også, at vi gør, hvad vi kan, for at skabe de rette rammer, for at de unge oparbejder en relevant viden om de udfordringer, vi som samfund står over for, at de unge danner sig en mening om disse forhold, og at de føler, at de bør og kan involvere sig i den forandringsproces, der nu skal til at finde sted. At tænke ungt handler også om, at vi i de ældre befolkningskohorter ligger os i selen for at frigøre os fra de etablerede og gennemprøvede løsninger og analyser, som vi ikke tøver med at fremføre ved enhver given lejlighed. Kan verden tænkes anderledes? Selvfølgelig kan den det, det er måske bare os, der ikke længere har den kognitive kapacitet til at indse dette.

De få aktivistiske unge – som jo så altså befinder sig i de større byer – har ikke den store tiltro til, at det eksisterende politiske system kan løse de problemer, landet står over for

Og hvordan står det så til med at ”tænke ungt”? Ikke særligt godt. For det første er det kun en brøkdel af de unge, der synes at have en politisk viden og bevidsthed, som de er parate til at stå op for. Bickersteth nævner, at de fleste af disse unge måske befinder sig i og omkring de større byer i Danmark. Landet synes – også på dette punkt – at være brækket over på midten. De provinsunge er ikke med i kampen og kan i hvert tilfælde ikke umiddelbart identificere sig med den (lille) del af de unge i byerne, der er ”aktivistiske”. De fleste unge synes at have andre dagsordener, hvoraf langt de fleste intet har med politik at gøre. De få aktivistiske unge – som jo så altså befinder sig i de større byer – har ikke den store tiltro til, at det eksisterende politiske system kan løse de problemer, landet står over for. Bickersteth har fuldstændig ret i, at her står vi over for et alvorligt demokratisk problem. Det gælder både for så vidt de unge, der ikke er med, og de aktivistiske unge, der synes at bære rundt på en grundlæggende defaitistisk verdensanskuelse.

Scenarier: Den Grønne Trepert kombinerer frivillighed og hierarkiets skygge

Hvilke samlede konklusioner kan man drage på baggrund af dette temanummer? Her fristes jeg til at referere til det forhold, at vi befinder os i en overgangsperiode, der på alle dimensioner kun antyder dynamisk bevægelse. Det gælder kommunerne, der hele tiden udvikler deres rolle som klimaentreprenører. Det gælder klima-, miljø- og biodiversitetskriserne, hvis udstrækning og konsekvenser hele tiden må redefineres. Og det gælder lokaldemokratiets betingelser, der dels har set en genoplivning og en revitalisering, dels demonstrerer sin uformåenhed. Fordi det forholder sig på denne måde, og fordi vi befinder os i en foruroligende overgangsperiode til noget, som vi ikke engang kan se konturerne af, kan der allerhøjest udvikles et sæt scenarier for den mulige udvikling.

Et første scenarium handler om, at det er for sent. Kommunerne har hverken ressourcerne og kompetencerne til eller det juridisk grundlag for at træffe de nødvendige foranstaltninger. De kan ikke samarbejde og koordinere, og inddragelsen af borgerne og interessenterne er halvhjertet og ofte mislykket. Ifølge dette scenarium får vi ikke lavet den nødvendige kystbeskyttelse, og det er kun et spørgsmål om tid, før den næste katastrofe får uoverskuelige konsekvenser for hele det flade Danmark. Kommunerne konkurrerer mod hinanden, det samme ser vi mellem medlemsstaterne i EU. Vi kommer til at stå over for gadeoptøjer, hvor landmændene står side og side med de gule veste i protest mod det bestående. I den politiske verden får populisternes på både højre- og venstrefløjen vind i sejlene, og klimaet bliver blæst af dagsordenen.

Et andet scenarium handler om, at alt er godt. Demokratiet lever, og der udvikles idéer og energi i ét væk, hvilket kommer klimaet til gode. Vi kan se eksempler rundt omkring i Danmark, der konkret demonstrerer den positive dynamik og energi, der strømmer ud fra de engagerede borgere, der deltager

med stor samvittighed og kløgt i de mange borgerting. Klimaet, miljøet og biodiversiteten er blevet en folkesag, og protester imødekommes med inddragelse, en god proces og gode argumenter. Danmark bliver ikke bare et klimamæssigt, men også et demokratisk foregangsland. Klimadagsordenen bliver både guld og grønne skove. Det danske erhvervsliv står i spidsen for udviklingen og udbredelsen af ny teknologi, der ikke bare begrænser energiforbruget men også er med til at udvikle nye energiformer og energiteknologier. Både klimaet, demokratiet og økonomien vinder i dette plus-plus-plus-sumsspil..

Et tredje scenarium er et midterscenarium. Det er her vi finder Den Grønne Trepert. Det er godt at lytte, og det er godt at basere politisk handling på frivillighed. Men hvis dette ikke virker – vel at mærke inden for en ganske kort årrække – så træder staten til. Interventionen bliver historisk ubehagelig og for mange mennesker ganske illegitim og polariserende, men den er udtryk for, at ansvarlige politikere stiller sig frem og gør det nødvendige. Der er ingen lette løsninger, men der er behov for handling, hellere i dag end i morgen. I processen er kommunerne centrale som koordinatore, som forhandlere, som igangsættere, og som politiske oversættere, men også de må risikere at blive kørt af banen hvis ikke tempoet og retningen kan opretholdes. Der er meget på spil, og meget kan gå galt i processen. Holder den politiske opbakning til omstillingen når det begynder at koste stemmer? Kan velstandsniveauet opretholdes når regningen til omstillingen skal betales? Og kan Danmark indtage rollen som en inspirator på europæisk og globalt plan, eller falder vi helt igennem med en negativ demonstrationseffekt til følge?